

УДК 338.49

Г. А. Жовтяк,
аспірант,

Харківська національна академія міського господарства

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТРАНСПОРТНА ІНФРАСТРУКТУРА РЕГІОНУ»

В статті уточнена сутність поняття „транспортна інфраструктура регіону”, склад та класифікація її елементів.

The paper clarified the essence of the concept of «transport infrastructure in the region,» the composition and classification of its elements.

Ключові слова: інфраструктура, транспорт, транспортна інфраструктура регіону.

Keywords: infrastructure, transport, transport infrastructure in the region

Вступ

Роль і значення належного стану та розвитку транспортної інфраструктури важко переоцінити. Адже саме вона є тим «скелетом», основною підсистемою опорного каркасу територіальних суспільних систем будь-якого ієрархічного рівня. Від стану та рівня розвитку транспортної інфраструктури, яка забезпечує рух вантажопотоків та пасажиропотоків, безпосередньо залежить не тільки соціально-економічне зростання територіальних суспільних систем, але й їх просторовий розвиток.

Сказане в повній мірі засвідчує про необхідність вивчення проблем, пов'язаних з розвитком транспортної інфраструктури. Саме тому, дослідження транспортної інфраструктури регіону є і залишатиметься перманентно вагомим, потрібним, проблемним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблему розвитку інфраструктури досліджували у своїх роботах В.А. Жамін [5], К. Маркс [3], А. Сміт [2], С.А. Юрченко [4] та багато інших вчених. Аналіз функціонування транспортної інфраструктури та її значення для економіки вивчали такі вітчизняні та зарубіжні науковці як Н.О. Іксарова [17], С.Ю. Максимова [16], О. С. Соколова [14], О.Б. Пікулік [15], М.А. Потєєва [12], Н.Ю. Ткаченко [13], О.О. Фастовець [10], О.І. Шестак [11].

Транспортна інфраструктура, як економічна категорія, є достатньо вивченою. В той же час науковий пошук в цій сфері характеризується множинністю підходів та авторських позицій, часто виникають «перетини» у використанні цього терміна та понять «транспортний комплекс», «транспортна система» й ін. У зв'язку з цим видається необхідною конкретизація дефініції «транспортна інфраструктура регіону» саме з погляду теорії, оскільки на практиці та в емпіричних дослідженнях з'являються неоднозначні трактування й термінологічна невизначеність.

Постановка завдання

Мета цієї роботи полягає у визначенні сутності поняття „транспортна інфраструктура регіону”, конкретизації складу та класифікації її елементів. Слід зазначити: стаття має, перш за все, теоретичну спрямованість, що пов'язано з проблемами практичних досліджень.

Результати

Лінгвістична сутність терміну «інфраструктура» визначена досить давно – в перекладі з латини вона означає «основу», «фундамент» [1, с. 499]. І дійсно, ще на початку XX ст. інфраструктура була синонімом поняття «забезпечення» і застосовувалася здебільшого у військовій термінології. Хоча необхідно відмітити, що спроби економістів узагальнити та сформулювати комплексне уявлення про економічний сенс зазначеної категорії з'явилися ще в XIX ст. Так, А. Сміт в роботі «Дослідження про природу та причини багатства народів» зазначав необхідність створення «загальних споруд та установ, необхідних для суспільного виробництва, але невігідних для приватного капіталу» [2]. Пізніше К. Маркс підкреслював наявність матеріальних умов праці як невід'ємної складової процесу праці: «Прямо вони не входять в нього (процес праці – авт.), але без них він (процес праці – авт.) або абсолютно неможливий, або може відбуватися лише у недосконалому вигляді. Прикладом можуть слугувати... робочі будівлі, канали, дороги тощо» [3].

Активне вивчення проблем інфраструктури в сучасності відновилося у 40-і роки XX століття. До відомих досліджень цього періоду відносяться роботи А. Янгсона, Х. Зінгера, П. Розенштейн-Родана. На сьогодні ще існують суперечливі дані стосовно першості введення терміну «інфраструктура» у науковий обіг: І якщо в середині минулого століття дана дефініція ототожнювалася із виробничим обслуговуванням промислового та сільськогосподарського виробництва, то з часом її розуміння трансформувалося у сукупність галузей та видів діяльності, які обслуговують як виробничу, так і невиробничу сфери економіки [4].

Фундаментальні дослідження інфраструктури, як економічної категорії, у науковому середовищі колишнього Радянського Союзу почалися у 50-60-ті роки XX століття і продовжуються наразі, але вже окремо в новоутворених країнах. Помітними результатами в цій сфері характеризуються роботи С.Б. Алаєва, В.А. Жаміна, Л.М. Карпова, І.М. Масгроїза, В.П. Красовського, Б.Х. Краснопольського, А.С. Пробста та багатьох інших. Серед зазначених вчених також не існувало єдиної думки стосовно визначення та типології інфраструктури. На наш погляд, досить розгорнуте трактування надав В.А. Жамін, який інфраструктурою пропонує вважати інтегральний елемент виробничих сил, що включає допоміжні та додаткові галузі, види виробництв або діяльності, які обслуговують безпосередньо основне виробництво (виробнича інфраструктура), а також галузі та підгалузі невиробничої сфери, що непрямо пов'язані з процесом виробництва і виконують чисельні функції обслуговування всього процесу господарювання [5].

Популярна економічна енциклопедія дає тлумачення інфраструктури як сукупності організаційно-економічних, соціальних та юридичних умов, а також споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування будь-якого типу економіки, процесу матеріального виробництва й забезпечення повсякденної життєдіяльності населення [6, с. 106-107].

Іншою точкою зору щодо розуміння поняття «інфраструктура» є таке трактування: інфраструктура – це мережі, в яких здійснюються поставки продукції між віддаленими один від одного економічними агентами, а також галузі економіки, що експлуатуються як мережі [7, с. 256-257]. До таких мереж автори відносять:

- інфраструктуру паливно-енергетичного комплексу – електропостачання (електричні мережі, трансформаторні станції) та поставку рідких та газоподібних енергоносіїв (трубопроводи). Головна функція інфраструктури, відповідно, - постачання електричної енергії або енергоносіїв від виробників (електростанцій або видобувних компаній) до споживачів;
- інфраструктуру водопостачання й каналізації – водопостачання (водопровідні труби, канали) та каналізацію (каналізаційні труби). Головна функція, відповідно, -поставка води або виведення використаної води й очищення її;
- інфраструктуру транспорту – автодорожній (автодороги, вокзали, термінали), залізничний (залізничні й вокзали), водний (порти, канали), повітряний (аеропорти, повітряні маршрути) транспорт. Головна функція – перевезення пасажирів і вантажів різними видами транспорту (автомобілями, поїздами, судами, літаками та гелікоптерами);
- інфраструктура телекомунікації – зв'язок (телефонні та комп'ютерні мережі), телебачення й радіо (частотні канали, передавачі). Головна функція – поставка інформації [7, с. 256-257].

Термін «транспорт» (від лат. transporto – переносу, переміщаю, переводжу) в загальному розумінні позначає переміщення людей і вантажів. Виділяють такі види транспорту: наземний (автомобільний, залізничний, трубопровідний), водний (морський і річковий транспорт) і повітряний (всі засоби повітроплавання). За призначенням

транспорт може бути: 1) загального користування (той, що обслуговує сферу обігу матеріальних предметів і населення); 2) незагального користування (промисловий транспорт); 3) особистого користування (транспорт, що належить приватним власникам) [8].

Існує багато визначень поняття «транспортна інфраструктура» як в українських, так і в російських наукових виданнях. В таблиці 1 зведено результати аналізу теоретико-методичних підходів до вивчення економічної сутності досліджуваної категорії.

Таблиця 1 – Теоретико – методичні підходи до визначення поняття «транспортна інфраструктура регіону»*

№ п/п	Автор, джерело	Визначення поняття «транспортна інфраструктура»
1.	КМУ, [9]	<i>Транспортна інфраструктура</i> – сукупність споруд, системи мережі сполучень усіх видів транспорту, які задовольняють потреби населення та виробництва у перевезеннях пасажирів і вантажів.
2.	О. О. Фастовець, [10]	Під <i>транспортною інфраструктурою</i> розуміють сукупність шляхів сполучення, засобів перевезення, управління та зв'язку, а також комплекс технічних споруд та пристроїв здатних забезпечити їх функціонування.
3.	О.І. Шестак, [11]	Транспортні системи із допоміжними службами, серед яких на сучасному етапі можна виділити транспортно-логістичні центри і транспортно-логістичні лінії формують <i>транспортно-логістичну інфраструктуру</i> .
4.	М. А. Потєєва, [12]	<i>Транспортна інфраструктура</i> – сукупність матеріальних, кадрових, організаційних, фінансово-економічних і нормативно-правових умов, які сформовані в країні з метою забезпечення сталого та якісного перевезення пасажирів і доставки вантажів в усіх сферах суспільного відтворювального процесу.
5.	Н. Ю.Ткаченко, [13]	Поняття « <i>транспортна інфраструктура</i> » має подвійне значення. 1. <i>Транспортну інфраструктуру</i> в широкому сенсі слід розуміти як частину загальної інфраструктури, невід'ємний її елемент, головною функцією якого є переміщення вантажів і людей. Цей елемент є тісно взаємозв'язаним з економічними процесами сприяючи їх здійсненню та протіканню. Такий зв'язок виявляється як прямо (наприклад, обслуговування матеріального виробництва, маркетингу товарів і т.п.), так і побічно (наприклад, обслуговування соціальної сфери). 2. <i>Транспортна інфраструктура</i> - це елементи загальної інфраструктури (будівлі, споруди, пристрої), що забезпечують функціонування та експлуатацію різних видів транспорту (транспортних засобів). Без такої матеріальної бази транспортування вантажів є або неможливим (наприклад, залізничні колії для потягів, станції перекачування нафтопродуктів для нафтопроводів і т.п.), або економічно недоцільним (наприклад, автомобільні дороги для вантажних автомобілів і пасажирських автобусів)
6.	О. С. Соколова, [14]	<i>Транспортна інфраструктура</i> - сукупність транспортних шляхів та пунктів усіх видів транспорту і допоміжного обладнання спрямованого на безпосереднє обслуговування шляхів та транспортних пунктів.
7.	О.Б. Пікулик, [15]	<i>Транспортна інфраструктура регіону</i> – це сукупність транспортних комунікацій, об'єктів з обслуговування пасажирських і вантажних перевезень, об'єктів технічного обслуговування та ремонту, які забезпечують умови для надання транспортних послуг, тобто переміщення вантажів і пасажирів.
8.	С.Ю. Максимова, [16]	<i>Транспортна інфраструктура</i> є елементом інфраструктури ринку, об'єднує сфери виробництва, розподілу, обігу і споживання в єдиний ланцюжок, за-безпечуючи прискорений обіг матеріальних, фінансових і інформаційних потоків в регіональній економіці. Вона формує просторову мережеву структуру, усі елементи якої пов'язані між собою на рівні регіону і за його межами. Вузлами цих мереж є транспортно-логістичні підприємства і організації. В <i>регіональну транспортну інфраструктуру</i> необхідно включати всю транспортну систему всіх видів транспорту з усіма складовими її частинами та ланками, а також усіма іншими обслуговуючими частинами інфраструктури народного господарства, що працюють у сфері переміщення продукції або товарів від постачальників до споживачів.
9.	Н. О Іксарова, [17]	До складу даного поняття (<i>транспортна інфраструктура</i> – авт.) належать морський, річковий, автомобільний, залізничний, повітряний та трубопровідний транспорт із відповідними об'єктами – портами, до-рогами, аеропортами, вокзалами, складськими приміщеннями та іншими допоміжними об'єктами.

* розроблено особисто автором

Таким чином, *транспортна інфраструктура регіону* представляє собою транспортну систему всіх видів транспорту з усіма складовими її частинами та ланками, а також іншими обслуговуючими частинами інфраструктури народного господарства, що працюють у сфері переміщення вантажів і людей (рис. 1).

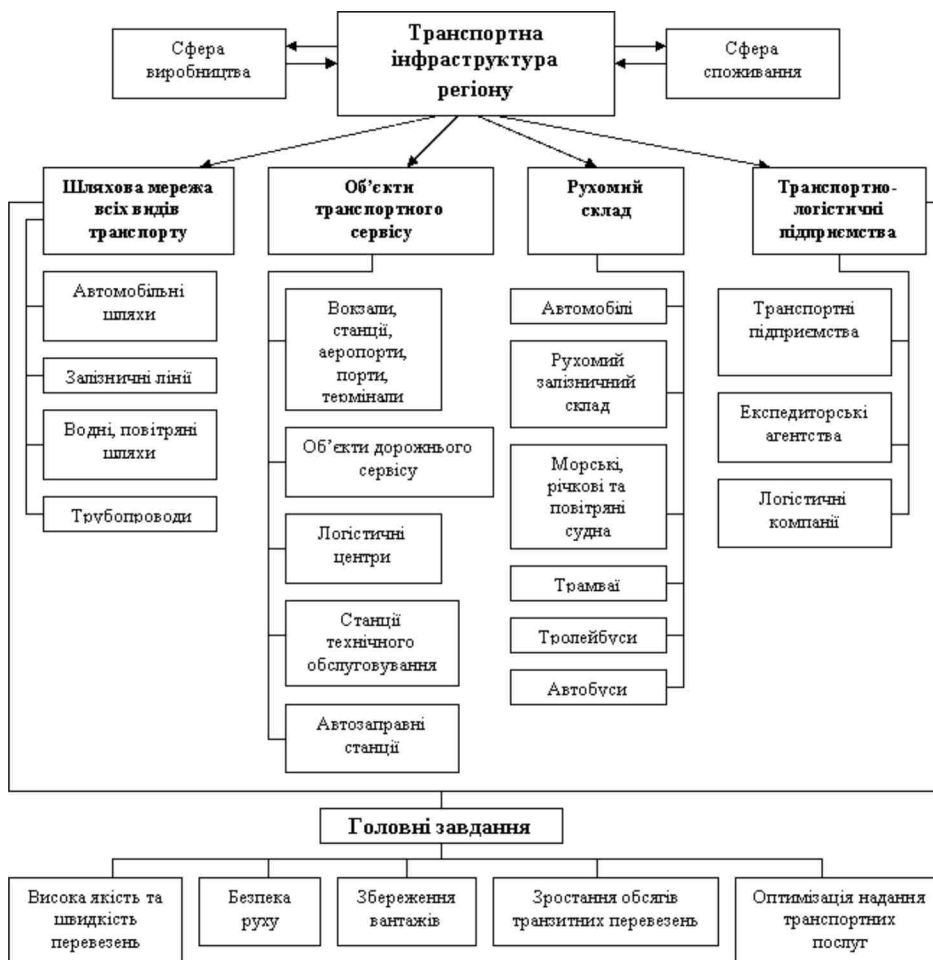

Рис. 1. Основні елементи транспортної інфраструктури регіону

Запропонована авторська класифікація транспортної інфраструктури, обумовлена тим, що інфраструктура транспорту, з одного боку, є частиною народногосподарської інфраструктури, а з іншого, це частина великого багатогалузевого утворення - транспортного комплексу регіону (рис. 2).

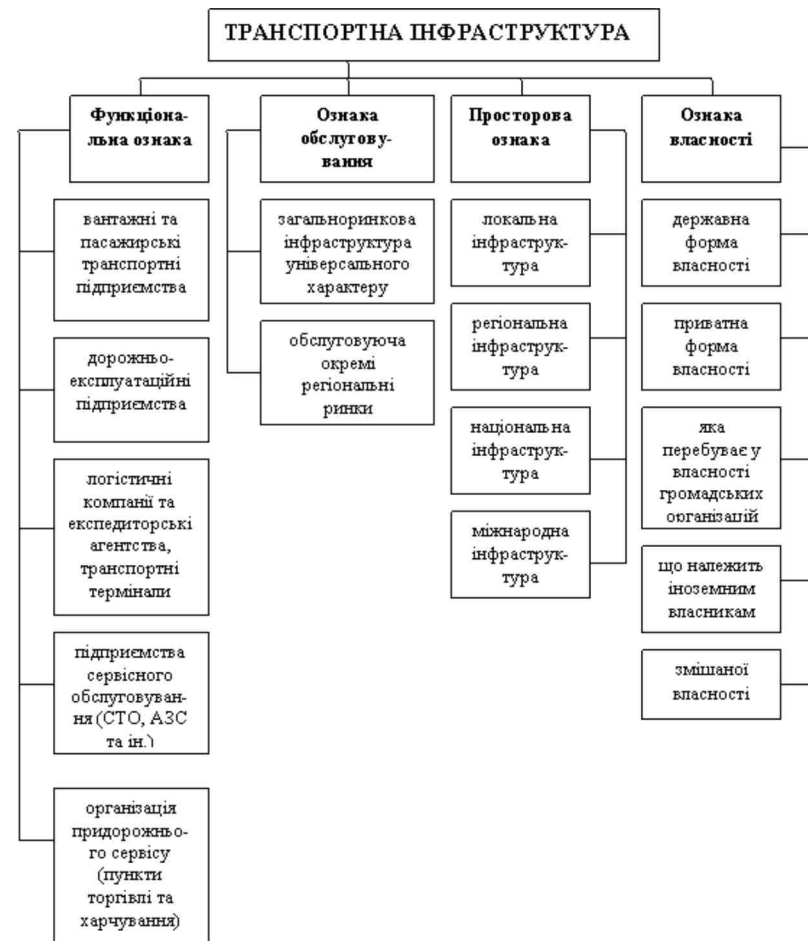

Рис. 2. Класифікація транспортної інфраструктури

Висновки

Проаналізовані теоретичні підходи щодо визначення поняття «транспортна інфраструктура регіону» та подане авторське трактування даної дефініції. Запропонована авторська класифікація транспортної інфраструктури.

Викладені вище теоретичні положення повинні внести певну точність і деталізацію в практичні дослідження транспортної інфраструктури регіону.

Література:

- 1.Советский энциклопедический словарь/ Гл. ред. А.М. Прохоров – М.: «Советская энциклопедия», 1983. – 1600 с.
- 2.Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М.: Эксмо, 2007. – 960 с.
- 3.Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. Т.1. – Кн.1: Процесс производства капитала// Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – Т.23. – М.: Госполитиздат, 1960. – С.43-784
- 4.Юрченко С.А. Инфраструктура мира/ С.А. Юрченко. – Харьков: ХНУ, 2006. – 328 с.
- 5.Жамин В.А. Инфраструктура при социализме/ В.А. Жамин// Вопросы экономики, 1977. – №2. – С.16
- 6.Популярная экономическая энциклопедия / Гл. ред. А.Д. Некипелов. - М.: Большая российская энциклопедия, 2001. - 367 с.
- 7.Экономическая энциклопедия / Науч.-ред. совет изд-ва «Экономика»; Ин-т экономики РАН; Гл. ред. Л.И. Абалкин. - М.: Экономика, 1999. - 1055 с.
- 8.Новый политехнический словарь / Гл. ред. А.Ю. Ишлинский. - М.: Большая российская энциклопедия, 2000. - 671 с.
- 9.Про затвердження Концепції реформування транспортного сектору економіки / Постанова КМУ від 9.11.2000 р. N 1684: [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua/nau10/ukr/getcnt.php?uid=1049.1530.0&nobreak>
- 10.Фастовець О. О. Розвиток транспортної системи з найдавніших часів до початку ХХ ст. як чинник виникнення туристичної галузі / О. О. Фастовець. //Туристично-краєзнав. дослідж. – Вип. 4 – К.: Держ. п-во «Нац. турист. організація», 2002. – С. 418-443.
11. Шестак О.І. Виробнича інфраструктура: суть, класифікація, специфічні риси у нових умовах господарювання / О.І. Шестак// Продуктивні сили і регіональна економіка: 36. наук. пр. – К.: РВПС України НАН України. – 2003. – С. 190–196.
- 12.Потеева М.А. Роль транспортной системы в устойчивом развитии экономики Крыма / М.А. Потеева // Культура народов Причерноморья. Научный журнал. – № 56. – Т.2. – Симферополь, декабрь 2004. – С. 123-131
- 13.Ткаченко Н. Ю. Транспортна інфраструктура: сутність, функції та роль у забезпеченні економічних процесів/ Н. Ю. Ткаченко // Вісник ДонДУЕТ. Сер. Екон. науки.- 2006.- №4 (32).-С.56-61.
- 14.Соколова О. Є. Проблеми управління логістичною інфраструктурою підприємств / О. Є. 2. Соколова // Проблеми системного підходу в економіці: [електор. наук. фах. вид]. – 2007. – Вип. 2. – режим доступу: /http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/PSPE/2007-2/index.html.
- 15.Пікулик О. Б. Пріоритетні напрями розвитку транспортної системи Західного регіону України в умовах європейської інтеграції / Пікулик О. Б. // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2008. – № 7. – С. 284–291. (Серія : Економічні науки).
- 16.Максимова, С.Ю. Инновационные технологии в управлении развитием транспортно-логистической инфраструктуры региона: [Текст] / С.Ю. Максимова и др. // Инновации в экономике, управлении и образовании: монография. – Ставрополь: СИЭУ ФПГТУ, 2009. – 14,85 п.л. (авторские – 0,5 п.л.).
- 17.Иксарова Н. О. Транспортна інфраструктура як компонент економічної безпеки України/ Н. О Іксарова // Економічний простір. – 2010. - №36. – С.55–61

Стаття надійшла до редакції 08.11.2011 р.